

Våra förfäders föreställning ang. djuren
vid jultiden.

Man trodde att djuren, särskilt husdjuren, under julnatten hade fått förmågan att tala. Under julnatten troddes det ock, att världens frälsare, åtföljd av Josef och Maria, besökte alla djurens boningar för att se efter hur de hade det. Och enär djuren då kunde tala, skulle de då för dessa nämnda heliga besökare omtala huru de under det gångna året blivit behandlade: av fromma, goda och ädla människor väl men av de dåliga människorna illa. Sålunda omnämnes från somliga håll hurusom djuren framfört svåra anklagelser mot sina vårdare för dålig och oregelbunden utfodring, för smuts och dålig luft i ladugården, för sparkar och slag, för trängsel och varjehanda djurplågeri. Och ej minst var det ju dragarna, som hade orsak att framföra skarpa anklagelser mot dem, som höllo i tömmarna. Sålunda omnämnes hurusom dragarna, oxar och hästar, bl.a. klagat över

"de ändlöst långa fält, som suckande de plöja, ge bröd, varav de själva icke få en bit, när de på stallets strö sitt trötta huvud böja!"

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—•••—
2900

2

Jultomten, på somliga håll även benämnd tomtefar.

Anm./I våra dagar benämnes någon ovanligt flitig och omtänksam familjemedlem för "tomten". Därmed menas ju att han genom sin flit och omtänksamhet förmerar familjens jordiska ägodelar och således åstadkommer lycka och välstånd för hela familjen./

Man trodde att det fanns små andeväsen vilka benämndes tomtar. Dessa respekterade man och krusade mycket. Sålunda var det fordom vanligt att man på julafton satte ut på loggen eller annorstädes en skål med mat för tomten. Tomten troddes nämligen ha förmåga att "dra" till eller från huset, d.v.s. åstadkomma nytta eller skada, han troddes ock kunna ställa till trivsel eller vantrevnad för husdjuren. Det var sålunda viktigt att stå på god fot med honom, om icke, kunde mycken skada och förgelse uppstå. Han ansågs även kunna hjälpa till med vissa smär-

re sysslor, och då var han en riktigt god liten hustomte. Det omtalas från ett håll, hurusom han till jul hjälpte husfolket att "säva mjöl" /handsikta/. Och så länge han fick utföra detta arbete klädd i sin vanliga grå klädnad med den röda toppmössan, gick det bra. Emellertid hade husfolket till tack för de tjänster han gjort dem, skaffat honom en ny, vacker klädning. När så tomtten skulle fortsätta med att "säva" fann han, att han nu dammade ned sin nya klädning. Förargad häröver utropade han indignerad: "Lilla tomtten siktar aldrig mer!"

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4/
2900

Småland
Påmaraldy
Mishuts
Mj 18 a 1949

Cliff. de Jahan
Ber. M. H. H.
Född 1840

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2900

5

Julaftonsandakt och julotta.

Efter intagandet av den oftast rikliga julaftons-
måltiden /påkvällen/var det en vacker sed hos våra förfäder, att
alla skulle var kvar och någon skulle läsa julens texter och
särskilt skulle julevangeliet om honom, som lät sig födas i
mänsklig gestalt, läsas högt och med stor vördnad. Och så gick
man till sängs så fort som möjligt, ty redan vid 4- á 5-tiden på
morgonen skulle ju gudstjänsten börja och så många som möjligt
ville bege sig dit för att komma i tid för att höra den gamla
men alltid nya sången "Var hälsad sköna..." sjungas, och man
instämde, unga och gamla, med liv och lust i den sången, I många
av landsbygdens kyrkor fanns då ej orgel, men man sjöng fram
sina psalmer och sånger så mycket kraftigare. Efter gudstjänstens
slut skulle man skynda sig hem så fort som möjligt, ty den fick
först inbärgat sin skörd under det kommande året, som först
kom hem från julottan, trodde man.

Skriv endast på denna sida!

Urshults sv. Gm.

Kinnarwall & bok
sept 1929

A. Johansson

1929.
brant. M. Håkansson
född 1830 i Urshult

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2900

6

Tröskningen.

Anm./ Vid tröskningen under de mörka höstmorgnarna lyste man sig med tjära i vilken en veke var lagd i kanten av ett kärl. Detta tjärkärl var ställt i en s.k. loglykta av trä, placerad i ett hörn av logen. Slagtröskning om aftnarna har aldrig upptecknaren veterligt varit sed i Urshultstrakten./

Det ansågs som en hederssak i gångna tider att all tröskning skulle vara avslutad före jul och som en grövre försummelse, om så ej skedde. Detta arbete utfördes för hand med slaga /plejel/. Tidigt om höstmorgnarna skulle man börja vid 3 och 4-tiden, annars ansågs man lat. Den första slag tröskning som verkställdes av den nya skörden kallades att "ringa in Olle Krok" d.v.s. med denna dunkning i logen gav man tillkänna, att nu hade man säd att tröska.

2900

7

Fåglarnas nekar.

Men vid tröskens avslutande fick man ej glömma att ta undan s.k. julnekar till fåglarna av korn, ty försumrades detta, trodde man, att nästa års skörd ej blev bra. Om fåglarna ej höllo tillgodo med nekarna hölls detta som ett mindre gott tecken beträffande nästa års skörd. Nekarnas mängd skulle helst rätta sig efter gårdens storlek. Å en viss större gård i Urshult som ägdes av en riksdagsman, brukade man till jul sätta ut en 15 á 20 st. "fåglaneker!"

ACC. NR. 2900

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland Upptecknat av: Johansson, Alfr.
Härad: Kinnevalds Adress: Västerbotorp, Urshult
Socken: Urshults Berättat av olika äldre personer från
1890-talet.
Uppteckningsår: 1929 Född år i

Uppteckningen rör Julveden, julbrasan och askan därav.

Julveden borde helst bestå av grov bok av gamla träd, ty denna ansågs lysa och värma bäst, skulle vara "som martorr", huggen föregående vinter. Å de stora öppna spisarna flammade vid jultiden väldiga brasor, och särskilt ansågos undantagstagare "brassa" på väldigt vid jul. "Undantagsgubbabrassa" var benämningen på en väldig julbrasa. Efter julaftonbrasans avbrännande skulle spjället ej skjutas /fällas/ ty man trodde att det var vissa övernaturliga makter som under julnatten voro i rörelse och ej borde utestängas. På juldagsmorgon skulle man noga ge akt på askan efter julaftonsbrasan, innan man rörde i den eller eldade upp. Man trodde, att i askan funnos liksom synliga fotsteg, och man skulle ge akt på, hur dessa voro vända. I hem där giftasvuxna barn funnos, trodde man, att om stegen voro vända utåt skulle någon av barnen under den närmaste tiden

draga bort från hemmet, gifta och bosätta sig annorstädes. Voro däremot stegen vända inåt, troddes det, att någon måg eller son-hustru skulle snart draga in i hemmet. Av julbrasans aska skulle man alltså kunna blicka in i framtiden, och det var därför spjället ej borde stängas under julnatten.

Från somliga håll har omtalats, att askan av julaftonsbrasan skulle väl tillvaratagas. Man trodde, att om man gav den åt ungsvin, skulle dessa ej få "önt i benen", d.v.s. de skulle bli pigga och livliga.

2900

9

ACC. NR. 2900

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland Upptecknat av: Johansson, Alfr.
Härad: Kinnevalds Adress: Västerbotorp, Urshult.
Socken: Urshults Berättat av Petersson, Paul, Hemmansäg.
Uppteckningsår: 1929 Född år 1833 i Fålaboda, Urshult.
Död 1923 i Klasamåla, Urshult.

10

10

Uppteckningen rör Hur man trodde sig kunna skåda in i framtiden.

Då man spisade aftonvard på julaftons kväll, skulle husbonden, helst om möjligt obemärkt, smyga sig ut ur huset, kring vilket han skulle vandra tre varv motsols. Då detta var gjort, skulle han liksom i förbigående kasta en blick in i rummet, där familjen och eventuellt tjänarna voro samlade kring julbordet. Såg han därvid någon sittande utan huvud, betydde det att den personen skulle dö under det kommande året. Han som stod där utanför fick emellertid icke åter inkommen på minsta sätt genom ord, miner eller åtbörder förråda vad han sett, ty då fick han själv byta plats med den dödsdömde; d.v.s. dö i hans ställe.

Under denna vandring motsols kring stugan, fick husbonden även kännedom om hurudan "äringen" /skörden/ skulle bli det kommande året, ty skulle det bli ett rikt år, såg han, då han kastade en blick utåt åkergärdet, folket arbeta med raskhet och liv och dragarna strävade med flit och kraft framåt med

Skriv endast på denna sida!

stora lass hö och säd. Skulle åringen däremot bli dålig, gick arbetet trögt och lamt och lassen syntes små och oansenliga. Även beträffande vad han fick se om skörden under det kommande året gällde detsamma som förut nämnt, att han ej fick yppa något av vad han sett.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2900 //

11